

Grzegorz WĘCŁAWOWICZ, Magdalena WĄTORSKA-DEC
Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania
im. S. Leszczyńskiego PAN

POLEPSZANIE WARUNKÓW ŻYCIA W MIASTACH POLSKI I EUROPY ŚRODKOWEJ I W ICH POSTSOCJALISTYCZNYCH DZIELNICACH WEDŁUG KONCEPCJI PROJEKTU RENEWTOWN¹

IMPROVING OF LIVING CONDITIONS IN POLISH AND CENTRAL EUROPEAN CITIES AND POST-SOCIALIST URBAN DISTRICTS ACCORDING TO THE CONCEPT OF RENEWTOWN PROJECT

ABSTRACT: The paper presents a summation of analyses made during the realisation of the project ReNewTown, tens of models and so called good practices, realised and conducted in the space of post-socialist cities in Poland and Central Europe after 1989. The 12 most interesting solutions were selected which can become a model for better management of cities in the future. These models and good practices aimed at improving of living conditions in post-socialist districts and cities have become an element of empirical verification of the concept of a post-socialist city.

KEY WORDS: ReNewTown, model, good practice, socialist city, post-socialist city, living conditions

Wprowadzenie

Przyśpieszenie procesu urbanizacji oraz narzucenie ustroju komunistycznego po II wojnie światowej przyniosło w Polsce i Europie Środkowej ukształtowanie

¹ Akronim projektu: „New Post-Socialist City: Competitive and Attractive” (Odnowione miasta postsocjalistyczne: konkurencyjne i atrakcyjne), Program dla Europy Środkowej, współfinansowany z EFRR. Czas trwania: kwiecień 2011 – marzec 2014. Partner wiodący: Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN w Warszawie. Zespół: M. Wątorska-Dec (koordynator projektu), G. Węclawowicz (kierownik ds. merytorycznych), A. Bierzyński (kierownik ds. promocji) i M. Januszewska-Stępiak (kierownik ds. finansowych). Instytucje partnerskie: Ośrodek Kultury im. Cypriana Norwida z Krakowa, Urząd Miasta Velenje (Słowenia), Urząd Dzielnicy Praga 11 (Czechy), Agencja Rozwoju Regionu Ústí (Czechy), Agencja Rozwoju Regionu Gemer (Słowacja), a także Uniwersytet w Ljubljanie (Słowenia) i Instytut Technologii w Karlsruhe (Niemcy).

się specyficznej kategorii miast socjalistycznych. Miasta te, kształtowane i przebudowywane przez ponad 40 lat zgodnie z potrzebami ideologicznymi i gospodarczymi socjalistycznego uprzemysłowienia, stały się w warunkach powrotu do gospodarki rynkowej i demokratyzacji życia społecznego po 1989 r. często obszarami problemowymi. Pomimo znacznych sukcesów w zakresie odbudowy po zniszczeniach wojennych i znacznego wysiłku modernizacyjnego szczególnie ostro ujawniły się negatywne cechy struktury miast socjalistycznych zwłaszcza w zakresie warunków życia. Wynikało to najczęściej z utraty nieefektywnej przemysłowej bazy wytwórczej związanej z procesami deindustrializacji, pojawieniem się bezrobocia, migracją, odziedziczoną po okresie budownictwa socjalistycznego ubogą infrastrukturą techniczną i niską jakością mieszkalnictwa.

Transformacja społeczno-gospodarcza po 1989 r. zapoczątkowała szybkie zmiany w przestrzeni miast, które uległy dalszemu przyspieszeniu po integracji z Unią Europejską oraz dzięki szerszemu otwarciu całego regionu na procesy globalizacji. Zmianom tym towarzyszyło powstawanie nowych zróżnicowań społeczno-przestrzennych oraz zaostrzenie starych. Szczególnie eksponowane, zazwyczaj gorsze miejsce zajmują wielkie osiedla mieszkaniowe powstałe przed 1989 r. W percepcji społecznej stopniowo wzmocnieniu ulegał negatywny stereotyp odnoszący się do warunków i poziomu życia w postsocjalistycznych dzielnicach i całych miastach.

Podjęte w projekcie ReNewTown badania oraz konkretne inwestycje mają za zadanie znalezienie sposobów zmiany tego negatywnego stereotypu wraz ze wskazaniem możliwości i sposobów polepszenia warunków życia w takim stopniu, aby te osiedla i dzielnice stały się atrakcyjne do życia dla mieszkańców miast i inwestowania (Węclawowicz, Wątorska-Dec 2012). Bazą empiryczną prowadzonych badań był zbiór 61 dobrych praktyk i 87 inicjatyw społeczności lokalnych oraz władz samorządowych (dostępny aktualnie na stronie: www.renewtown.eu). Zbiór ten uporządkowano na potrzeby realizowanego projektu (ReNewTown) w 6 celów szczegółowych, co pozwoliło na wybór 12 rozwiązań, które jak założono, mogą stać się lub pełnić funkcje modelu zmian w przestrzeni miasta postsocjalistycznego. Zaproponowane rozwiązania weryfikowano (w trakcie realizacji projektu) wizytami studyjnymi, spotkaniami z ekspertami danego kraju oraz spotkaniami z autorami i liderami realizowanych przedsięwzięć inwestycyjnych.

Metodologia i założenia badawcze

W latach 2011 i 2012 przeprowadzono badania pilotażowe w kilkunastu dzielnicach dziesięciu miast postsocjalistycznych, w których wzięło udział blisko 500 osób. W Polsce badaniem zostały objęte warszawski Ursynów oraz krakowska Nowa Huta. W Niemczech – jednostki sąsiedzkie w miastach Cottbus

i Karlsruhe. W Czechach – Ústí nad Labem i Chomutov, na Słowacji – Rimavska Sobota i Hnúšťa, a w Słowenii – Velenje i Nova Gorica. Wyniki tych badań poddane zostały weryfikacji i ocenie przez lokalnych ekspertów. Przeanalizowano również przykłady tzw. dobrych praktyk zarządzania przestrzenią dzielnic miast.

Badania prowadzone w trakcie realizacji projektu badawczego ReNewTown zwróciły naszą uwagę na zagadnienie modeli w geografii. To, co we współczesnych badaniach o charakterze aplikacyjnym, na zamówienie tzw. praktyki lub potrzeb społecznych nazywa się przykładami dobrych praktyk, ma znaczne analogie do modnego, w latach 60. i do końca lat 70. XX w. trendu budowy modeli wyjaśniających. W naukach geograficznych mamy podsumowującą ten trend i wyznaczającą kierunki dalszych badań książkę: Chorley, Haggett 1967. Następną znaczącą syntezę mamy dopiero po ponad 20 latach (*New models...* 1989). W 2006 r. w czołowym czasopiśmie geograficznym „Progress in Human Geography” ukazał się artykuł (w ramach serii „Textbook that moved generations”) opisujący wpływ pierwszego z wymienionych podręczników na rozwój podejścia modelowego w geografii.

Przyjmując za S. Nowakiem (2007), że budowa modeli w metodologii badań naukowych (również nauk społecznych) to sposób uprawiania teorii, można potraktować modele jako narzędzie wyjaśniania zjawisk społeczno-przestrzennych lub jako narzędzie przewidywania i planowania zmian. Szczególną uwagę zwrócono na takie modele, które charakteryzowały się wskazywaniem wyraźnego celu działania, a zwłaszcza zmiany wybranego fragmentu rzeczywistości społecznej w badanym przypadku miasta lub fragmentu miasta, czy wybranego elementu warunków życia w mieście. Inaczej mówiąc, zakładamy najpierw konieczność zaistnienia sytuacji docelowej (używając języka bardziej naukowego: *explanandum*), np. polepszenia warunków życia poprzez poprawę oferty kulturalnej w dzielnicy. Następnie analizujemy przykłady dobrych praktyk działań podejmowanych w celu lub prowadzących do ich (tych celów) realizacji. Takie konkretne działania stają się następnie podstawą do rekomendacji lub modelem do podejmowania analogicznych działań w przyszłości w innych miastach. Następnym etapem może być „konfirmacja” lub „refutacja” takiego paramodelu w praktyce, np. poprzez analizę skutków realizacji działania lub konkretnej inwestycji w jednostkowym przypadku. Zrealizowane badania modeli działania w przestrzeni miast postsocjalistycznych stały się również elementem empirycznej weryfikacji koncepcji miasta postsocjalistycznego zarysowanej w latach 90. oraz 2000. (Węclawowicz 1996, 1998, 2003).

Modele polepszenia warunków życia na obszarach miejskich

Demokratyzacji życia społecznego i gospodarczego w miastach postsocjalistycznych towarzyszyły od samego początku przemian liczne działania indy-

widualne i zbiorowe wszystkich „aktorów sceny miejskiej”, tj.: gospodarstw domowych, poszczególnych kategorii społecznych, różnorodnych organizacji, podmiotów gospodarczych, inwestorów, samorządów itp. Działania te prowadziły do znacznego różnicowania przestrzennego warunków życia. Na przykład w zakresie indywidualnej modernizacji warunków mieszkaniowych inaczej zachowywali się mieszkańcy osiedli spółdzielczych, inaczej mieszkańcy spółdzielni własnościowych, a jeszcze inaczej mieszkańcy zasobów komunalnych. Kolejnym przykładem zjawiska różnicującego strukturę społeczno-przestrzenną miast stał się silnie zróżnicowany, również przestrzennie, proces prywatyzacji zasobów mieszkaniowych.

Wychodząc od sześciu kluczowych problemów badawczych projektu ReNewTown oraz przeglądu dotychczasowych praktyk realizowanych zmian w przestrzeni miast postsocjalistycznych, uporządkowano je w 12 rozwiązań i działań modelowych przedstawionych poniżej. Dobór przykładów skoncentrowany był na miastach i dzielnicach postsocjalistycznych, ale ma swoje odniesienie do całej przestrzeni miejskiej Europy Środkowej i Wschodniej. Jednocześnie uczestnicy projektu ReNewTown zdają sobie sprawę, że wdrożenie podejścia modelowego w praktyce uzależnione jest od istnienia kapitału społecznego. Kapitał ten definiowany operacyjnie składa się z dwóch elementów: środowiska społeczno-kulturowego opisywanego zaangażowaniem mieszkańców i przywiązaniem do swojej dzielnicy oraz istnienia infrastruktury instytucjonalnej opisywanej organizacyjną zdolnością mieszkańców do działania we wspólnym interesie (*Handbook of models...* 2013).

Jednym z bardziej powszechnych sposobów uatrakcyjniania warunków życia w miastach, a zwłaszcza w dzielnicach postsocjalistycznych, było poszukiwanie sposobów „polepszenia oferty lokalnych wydarzeń kulturalnych i społecznych”. Modelowe rozwiązanie zostało wypracowane przez partnera projektu – Ośrodek Kultury im. C.K. Norwida. Instytucja ta zaadaptowała budynek z lat 50. XX w., tzw. Salę Tańca, na ArtZonę, czyli nowoczesną galerię i miejsca spotkań artystów w krakowskiej Nowej Hucie. W efekcie ukształtowano nie tylko wielofunkcyjną nowoczesną przestrzeń publiczną dostępną dla mieszkańców i lokalnych organizacji, ale przede wszystkim prężny zespół ludzi, który pod szyldem ArtZony dynamicznie kreuje i wzbogaca życie społeczne i kulturalne w dzielnicy.

Cechą charakterystyczną postsocjalistycznych osiedli mieszkaniowych był brak odpowiedzialności za części wspólne przestrzeni publicznej. Potrzebne stało się więc opracowanie modelu „ulepszania przestrzeni publicznej między blokami” jako jedna z najbardziej palących kwestii związanych z postsocjalistycznymi osiedlami. W zaproponowanym modelu skoncentrowano się na poszukiwaniu i wdrażaniu realnej alternatywy. Proponowane rozwiązania powstały na podstawie doświadczeń i działań prowadzonych przez Pracownię Animacji Ekologicznej Ośrodka Kultury im. C.K. Norwida wraz z Polskim

Klubem Ekologicznym Okręg Małopolska w ramach projektu „Ogrody Nowej Huty”. Instytucje te dofinansowują projekty grup społecznych, które dokonują renowacji zaniedbanych terenów, przekształcając je w bezpieczne i ogólnodostępne tereny zielone wokół swojego miejsca zamieszkania.

Powstanie wielkich monofunkcyjnych osiedli mieszkaniowych o charakterze osiedli-sypialni spowodowało niemal „strukturalny” brak większej ilości miejsc pracy, generując nadmierne dojazdy do pracy w innych częściach miasta. Powstała potrzeba „zapewnienia wsparcia dla rozwoju małych podmiotów gospodarczych w rejonie osiedli mieszkaniowych” związana z koniecznością znalezienia zatrudnienia blisko miejsca zamieszkania. W zaproponowanym modelu skupiono się więc na poszukiwaniu sposobów, które mogą zostać łatwo wdrożone w celu wspierania małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP). Kluczową rolę odgrywać może samorząd lokalny poprzez inicjowanie działań pośrednich (tj. informacje o lokalnych firmach w katalogach i na stronie internetowej dzielnicy), a także w sposób bezpośredni poprzez tworzenie centrum specjalnie dedykowanego dla MŚP. Inną formą wspierania może być zapewnienie przestrzeni biurowej dla tzw. coworkingu, tj. dla indywidualnej lub wspólnej pracy wykonywanej głównie przez przedstawicieli wolnych zawodów, którzy chcą pracować spokojnie, ale nie samotnie poza domem. Centra „coworkingowe” są stosunkowo łatwe do utworzenia, stają się coraz popularniejsze i jednocześnie gromadzą młodych i dynamicznych ludzi, którzy stanowią cenny kapitał ludzki osiedli mieszkaniowych.

Problem monotoności osiedli socjalistycznych doczekał się wielu spontanicznych działań dążących do zmiany i urozmaicenia krajobrazu i architektury takich dzielnic. Różne modele działań ukierunkowane na „poprawę atrakcyjności architektury budynków pochodzących z okresu socjalizmu” stały się sposobem polepszania warunków życia na obszarach miejskich. Przykładem takiego modelu jest przeprowadzona na terenie SMB „Jary” na Ursynowie w Warszawie termoizolacja bloków mieszkalnych, która zaowocowała nie tylko poprawą aspektów wizualnych budynków (zmiana kolorystyki z szarej na kolorową), ale także przebudową klatek wejściowych, wymianą stolarki okiennej oraz nowymi chodnikami wokół bloków.

Ułatwienie procesu rewitalizacji i szybszej zmiany negatywnych stereotypów osiedli postsocjalistycznych to często działania związane z „promowaniem zaangażowania społeczności lokalnej w działania organizowane w danej dzielnicy”. Za modelową propozycję rozwiązania przyjęto projekt zrealizowany w dzielnicy Marzhan w Berlinie, gdzie w 11-piętrowym wieżowcu stowarzyszenie „Kinderring e.V” stworzyło 3 mikroprojekty prowadzone przez mieszkańców (wolontariuszy) przy wsparciu 2 pracowników socjalnych. Pierwszym projektem jest świetlica dla dzieci i rodziców, drugim kawiarnia, w której organizowane są wystawy i wydarzenia kulturalne, a trzecim dwa mieszkania zapro-

jektowane przez dzieci i wynajmowane turystom, którzy chcą doświadczyć zamieszkiwania w wielkiej płycie.

Zmiana systemu polityczno-gospodarczego spowodowała również istotne zmiany organizacyjne w strukturze użytkowania budynków sektora publicznego. Powszechnym zjawiskiem stało się „nadawanie nowych funkcji budynkom pochodzącym z okresu socjalizmu”. Najbardziej spektakularnym przykładem było w Warszawie w latach 90. zlokalizowanie w byłym budynku komitetu centralnego partii komunistycznej siedziby giełdy warszawskiej. W sposób mniej spektakularny zjawisko to zostało opisane jako modelowe na podstawie doświadczeń słowackiego partnera – Agencji Rozwoju Regionu Gemer. W tym przypadku zaadaptowano stary budynek w Hnúšťa na Muzeum Pamiątek Socjalizmu. Działania te i towarzysząca im inwestycja wykazały, iż możliwe jest skuteczne przywrócenie do życia zniszczonego obiektu, jeśli zostaną mu nadane nowe funkcje odpowiadające potrzebom lokalnej społeczności i regionu. W przypadku muzeum w Hnúšťa budynek stał się atrakcją turystyczną miasta i miejscem lekcji historii, a także spotkań dla lokalnej społeczności.

„Wykorzystanie pracy wolontariuszy w celu poprawy jakości miejskiego środowiska postsocjalistycznego” jako rozwiązanie modelowe powstało na podstawie doświadczeń słoweńskiego partnera projektu ReNewTown – miasta Velenje. Udział przedstawicieli samorządu lokalnego w projekcie zapewnił środki finansowe na przygotowanie projektu architektonicznego przekształcenia przestrzeni międzyblokowej na miejsce spotkań i wypoczynku mieszkańców z okolicznych bloków. Środki te umożliwiły również zakup urządzeń wyposażenia placu zabaw i siłowni na wolnym powietrzu. Jednak wszelkie prace ziemne i wykończeniowe zostały przeprowadzone przez 64 wolontariuszy, którzy przepracowali w sumie 1567 godzin. Działania te wykazały istnienie w miastach postsocjalistycznych potencjału społecznego, który można efektywnie wykorzystać do kształtowania pełnego społeczeństwa obywatelskiego.

Jednym ze sposobów integracji społeczności lokalnej oraz podniesienia prestiżu osiedli postsocjalistycznych jest dążenie do „zwiększenia świadomości, że pewne elementy dziedzictwa socjalistycznego mogą stanowić wartości wymagające zachowania dla przyszłych pokoleń oraz mogą stać się atrakcją turystyczną”. Opisane rozwiązanie o charakterze modelu to opracowany i wdrożony w Tychach szlak miejski „Od socrealizmu do postmodernizmu, czyli unikatowe Nowe Tychy”, który składa się z propozycji 3 szlaków turystycznych. Szlaki są niejako stałym narzędziem przypominającym dziedzictwo architektoniczne i urbanistyczne miasta, które było drugim po Nowej Hucie miastem socjalistycznym wybudowanym w Polsce (budowa rozpoczęła się w 1950 r.). Szlaki tworzą „meble miejskie” i tablice informacyjne, szczegółowe informacje i historia promowane są na stronie internetowej szlaku, gdzie dostępny jest przewodnik i plan miasta w postaci drukowanej i elektronicznej.

Powrót gospodarki rynkowej po 1989 r. wymusił niemal natychmiast różnorodne działania modelowe racjonalizacji gospodarki mieszkaniowej. Jednym z najpopularniejszych rozwiązań spotykanych w krajach Europy Środkowej i Wschodniej, które w zauważalny sposób wpłynęły na polepszenie warunków życia mieszkańców, stał się model „poprawy efektywności energetycznej budynków z okresu socjalizmu”. Efektywność energetyczna większości budynków z tego okresu dalece odbiega od norm obowiązujących w XXI w., stąd poszukiwanie nowych pomysłów na ich poprawę zostało zawężone w projekcie ReNewTown do rozwiązań wykraczających poza typowe sposoby radzenia sobie przez miasta z tym problemem. Za modelowe rozwiązanie uznano termoz izolację szkoły przeprowadzoną we wsi Bystrany w Republice Czeskiej, która zaowocowała zmniejszeniem kosztów ogrzewania o ponad 50% rocznie. Uzyskane oszczędności przeznaczane są na rozwój szkoły oraz na jej infrastrukturę i działalność pozwalającą na zwiększenie oferty edukacyjnej i kulturalnej dla lokalnej społeczności.

Powrót autentycznego samorządu, demokratyzacji zarządzania lokalnymi sprawami spowodował poszukiwanie metod aktywizacji społeczności miejskich. Koncepcja „bezpośredniego zaangażowania się społeczności lokalnej w proces podejmowania decyzji dotyczących projektów rozwoju obszarów miejskich” stała się modelem jednego z najbardziej udanych niemieckich programów o nazwie Miasto Zintegrowane Socjalnie (ang. Socially Integrative City) dla zaniedbanych i zdegradowanych dzielnic. Program ten zakłada, iż najefektywniejsze zarządzanie jest na poziomie kwartału miejskiego przy bezpośrednim zaangażowaniu mieszkańców. Dla wzmocnienia tego zaangażowania od 2006 r. w Berlinie powoływane są „sąsiedzkie jury”, które w ramach budżetu 500 000 euro decydują o realizacji wybranych przez siebie projektów i inicjatyw społecznych. W efekcie w ciągu 5 lat bezpośrednie zaangażowanie mieszkańców przyczyniło się do zrealizowania 600 projektów. Dodatkowym wymiarem tego działania jest rozwój dzielnic i stopniowe powstrzymanie odpływu ludności z berlińskich dzielnic.

Prywatyzacja większości zasobów mieszkaniowych w znacznej części miast postsocjalistycznych nie rozwiązała problemów codziennej konserwacji i utrzymania tych zasobów. Koncepcja modelowa „wspólna odpowiedzialność właścicieli i użytkowników w zakresie konserwacji budynków” (powstałych w czasach socjalizmu albo zaniedbanych w tym okresie) jest rozwiązaniem opracowanym na podstawie doświadczeń niemieckich. Polega ono na współpracy pomiędzy właścicielami zaniedbanych budynków a ich użytkownikami. Właściciele udostępniają swoje budynki innym użytkownikom w zamian za opłacanie kosztów eksploatacyjnych i ich stopniową renowację. Projekty tego typu są z sukcesem realizowane w wielu niemieckich miastach: Halle/Saale, Chemnitz, Erfurt, Görlitz i Zittau.

Podobną do modelu przedstawionego powyżej jest propozycja „poprawa atrakcyjności budynków zaniedbanych w czasach socjalizmu jest udostępnienie ich do zamieszkania na próbę”. Koncepcja ta powstała na Uniwersytecie Drezdeńskim podczas poszukiwania sposobów na przewyższenie rosnącej liczby pustostanów w centrum miasta Görlitz. W roku 2007 wskaźnik pustostanów w tym mieście przekroczył 30% zasobów mieszkaniowych. Pomysł „zamieszkania na próbę” to umożliwienie osobom z innych części miasta zamieszkania w centrum, w całkowicie odnowionym mieszkaniu, aby mogły pozbyć się uprzedzeń i poznać zalety życia w centrum. Pomysł został wykorzystany również w innych miastach niemieckich: Meiningen, Lipsku i Berlinie.

Trzy ostatnie rozwiązania modelowe opracowane na podstawie doświadczeń niemieckich, tzn. „sąsiedzkie jury”, dzielenie odpowiedzialności za konserwację budynków oraz „zamieszkanie na próbę”, zaobserwowano jedynie w miastach niemieckich. Ponieważ wykazały one swoją wartość aplikacyjną do rozwiązywania realnych problemów miejskich, przyjęto założenie, że zaprezentowane rozwiązania niemieckie mogą się stać częścią modelowych podejść w przyszłości w zakresie polepszania warunków życia na obszarach miejskich.

Podsumowanie i wnioski

Przeprowadzone badania działań ukierunkowanych na poprawę warunków życia w miastach postsocjalistycznych pozwoliły na identyfikację kluczowych elementów niezbędnych do realizacji podejmowanych zamierzeń. Wykazano, że kluczowym wymogiem sukcesu danego modelu – realizacji podejmowanych działań – jest istnienie inicjatywy lokalnej stworzonej przez jednostki lub grupę (liderów), wraz ze społecznością lokalną dobrze poinformowaną i wspierającą oraz pilotującą dany projekt. Warunkiem koniecznym sukcesu jest również uzyskanie wsparcia „zewnętrznego” o charakterze prywatnym lub publicznym z poziomu Unii Europejskiej, krajowego, regionalnego lub lokalnego oraz włączenie realizowanych projektów w system lokalnego planowania gospodarczego, przestrzennego i strategicznego. Sprzyjające warunki stwarza również istnienie powszechnie dostępnej informacji (szerszy dostęp społeczności lokalnych do „know how”) o podejmowanych działaniach, ich skutkach i korzyściach oraz poparcie lub co najmniej nieingerencja innych grup interesu.

Przeprowadzone badania oraz analiza modeli zmian w przestrzeni miasta wskazują na kontynuację procesów dalszego przekształcania miast socjalistycznych w miasta postsocjalistyczne, a następnie w nowoczesne miasta XXI w. Przedstawione działania modelowe realizowane w praktyce stanowią empiryczne potwierdzenie wypracowanej koncepcji miasta postsocjalistycznego (Węclawowicz 1996, 1998, 2003). Potwierdzenie znajduje po pierwsze teza o powrocie mechanizmów renty gruntowej i innych mechanizmów rynkowych jako głów-

nych generatorów sterujących zachowaniami podmiotów gospodarczych i gospodarstw domowych, czyli decydujących o zmianie miast, a zwłaszcza zmianie warunków życia. Po drugie, potwierdzenie znajdują tezy opisujące zmiany struktury zarządzania przestrzenią miasta związane z decentralizacją władzy państwowej, ukształtowaniem się autentycznego samorządu, powstaniem nowych grup interesów oraz kształtowaniem się coraz dojrzalszego społeczeństwa obywatelskiego. Zjawiska te w sumie przyczyniają się do wzrostu liczby aktorów rywalizujących o przestrzeń miasta. Po trzecie, tezy opisujące zmiany użytkowania ziemi, budynków, krajobrazu i percepcji wartościowania przestrzeni miasta są związane ze zmianami systemu wartości i zachowań społecznych, które odzwierciedlają się w zmianach funkcji, symboliki i estetyki miasta.

Bibliografia

- Chorley R.J., Haggett P., 1967, *Models in geography*, Methuen, London.
- Handbook of models „post-socialist city: a role model for urban revitalisation in the 21st century”, 2013, ed. I. Ograjensek, http://www.renewtown.eu/tl_files/renewtown/Broszury/Brochure%20on%20HoM%2026.05.2013.pdf (dostęp 17 listopada 2013).
- New models in geography. The political-economy perspective*, 1989, ed. R. Peet, N. Thrift, Unwin Hyman, London.
- Nowak S., 2007, *Metodologia badań społecznych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Węclawowicz G., 1996, *Contemporary Poland Space and Society*, UCL Press, London.
- Węclawowicz G., 1998, *What to do with the post-socialist cities? – towards a new policy*, [w:] *Emerging spatial and regional structures of an economy in transition*, red. R. Domański, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, s. 163–182. *Studia Regionalia* vol. 8.
- Węclawowicz G., 2003, *Geografia społeczna miast. Zróżnicowania społeczno-przestrzenne*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Węclawowicz G., Wątorska-Dec M., 2012, *Kształtowanie nowego oblicza postsocjalistycznych miast Europy Środkowo-Wschodniej*, „Przegląd Geograficzny” t. 84, z. 4, s. 639–647.

POLEPSZANIE WARUNKÓW ŻYCIA W MIASTACH POLSKI I EUROPY ŚRODKOWEJ I W ICH POSTSOCJALISTYCZNYCH DZIELNICACH WEDŁUG KONCEPCJI PROJEKTU RENEWTOWN

ABSTRAKT: Artykuł stanowi podsumowanie analiz przeprowadzonych w ramach projektu ReNewTown, kilkudziesięciu modeli działania i tzw. dobrych praktyk zrealizowanych i prowadzonych w przestrzeni miast postsocjalistycznych Europy Środkowej i Wschodniej po 1989 r. W wyniku przeprowadzonych analiz dokonano wyboru 12 najciekawszych rozwiązań, które mogą pełnić funkcje modelowe do lepszego zarządzania miastami w przyszłości. Modele te i dobre praktyki, mające na celu poprawę warunków życia postsocjalistycznych dzielnic i miast, stały się również elementem empirycznej weryfikacji koncepcji miasta postsocjalistycznego.

SŁOWA KLUCZOWE: ReNewTown, model, dobre praktyki, miasto socjalistyczne, miasto postsocjalistyczne, warunki życia

